

Center for Strategisk Byforskning

Realdania forskning

Tværfaglig, strategisk byforskning

Af Gertrud Jørgensen, forskningschef ved Center for Skov & Landskab, Københavns Universitet, og centerleder i Center for Strategisk Byforskning. Bragt som artikel i Byplan april 2005

Center for Strategisk Byforskning blev oprettet i august 2004 som et "center uden mure", der skal bygge bro mellem forskning og praksis. Centret skal desuden sætte spørgsmålstejn ved vante begreber om urbanitet og byudvikling, og det skal få forskere med forskellig tradition og metode til at overvinde opdelingen mellem arkitekt- og planlæggerfaglige synsvinkler på den ene side og samfundsvidenskabelige / geografiske på den anden.

Byudvikling er et tværfagligt arbejdsfelt. I byernes daglige udvikling og drift deltager arkitekter, ingeniører, geografer og landinspektører sammen med økonomer, politologer, jurister og sociologer. På samme måde indgår der både humanistiske, teknisk/naturvidenskabelige og samfundsvidenskabelige discipliner i byforskning.

Hvis man ønsker at skabe helhedsorienteret viden og forståelse af byudvikling, må forskningen også være tværfaglig i den forstand, at den involverer flere discipliner og professioner, og anvender deres forskellige perspektiver på byen. Det er desuden vigtigt, at viden og erfaringer fra praksis bruges, hvis man ønsker at skabe viden, der igen kan bruges af praksis. Og det er hvad Center for Strategisk Byforskning tilstræber.

Byforskning på tværs af institutioner

Ønsket om en tværfaglig byforskning er i sig selv ikke nyt. Det danske byforskningsmiljø har længe været multidisciplinært, idet forskningen er foregået ved flere institutioner med hver sin disciplinære orientering: DTU, arkitektskolerne, de geografiske institutter og Institut for samfundsudvikling og planlægning ved Aalborg Universitet har hver haft sin profil, med Statens Byggeforskningsinstitut som et tværfagligt centrum for byforskning. I 1996 blev der etableret en afdeling for planlægningsforskning, herunder byforskning, ved Forskningscentret for Skov & Landskab, som også har haft et tværdisciplinært præg. Et af mødestederne mellem disciplinerne var de årlige byplanforskersmøder, der foregik frem til 1998, hvor forskningsresultater blev præsenteret og diskuteret indenfor forskerkredsen og ofte med deltagelse af praktikere.

Der har også været mere forpligtende tværfaglige forskningsprogrammer. Grunden blev lagt i 1970'erne med Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråds By- og regionforskningsprogram. I 1997 blev et nyt omfattende byforskningsinitiativ iværksat inden for Velfærdsforskningsprogrammet med titlen Byudvikling, -integration og -økologi. Det affødte flere tværgående centre og forskningsprojekter, herunder Center for byudvikling, bypolitik og velfærd, der var et samarbejde mellem flere institutioner, SBI, RUC, SFI og Geografisk institut. Tidligere var der etableret tværfaglig byforskning ved tidsbegrænsede programbevillinger, fx Center for tværfaglige urbane studier ved Kunstakademiets Arkitektskole (omfattede sociologer, antropologer og arkitekter), Center for Urbanitet og Æstetik ved Københavns Universitet og senest Center for Bystudier ved Roskilde Universitetscenter (omfattende sociologer, politologer, geografer og miljøforskere).

Og i 2004 startede Center for Strategisk Byforskning som et samarbejde mellem tre parter: Geografisk Institut ved Københavns Universitet, Institut for By og Landskab ved Arkitektskolen Aarhus samt Afdelingen for By- og Landskabsstudier, Center for Skov, Landskab og Planlægning ved KVL. Centret er støttet af Fonden Realdania og skal fungere frem til 2009 som et led i programmet Realdania Forskning.

Grænseløs by - tværfaglig forskning

I Center for Strategisk Byforskning har vi valgt at kalde den faglige problemstilling for "Den grænseløse by". Det "grænseløse" referer til de udviklingstræk, der kan iagttages netop nu: at globaliseringen i stigende grad påvirker det erhvervsmæssige grundlag for de danske byer; at de enkelte bysamfund i stigende grad integreres til sammenhængende regionale byområder; at grænsen mellem by og land bliver stadig sværere at definere fordi de bynære landskaber får urbane funktioner som bolig- og erhvervsområder; og endelig at beslutninger om bypolitik ikke kun tages i byrådet, men også i netværk og samarbejdsrelationer i, mellem og over det kommunale niveau. Intet af dette er nyt - men det foregår i et tempo og et omfang, der gør, at man kan tale om et kvalitativt spring. Det beskrives i den internationale forskning med ordet metropolisering – og de nye bydannelser beskrives med ordene netværksby, metapol, funktionelle byregioner, zwischenstadt, citta diffusa eller metropolitian landscapes.

Disse udviklingstræk udfordrer vante begreber om urbanitet og byudvikling; at der er et centrum og en forstad, at en by har sin egen befolkning, sit eget erhvervsliv, sit eget opland og sine egne politiske organer. Det sætter byforskningen i en teoretisk og begrebsmæssig usikker situation, og det rejser nogle konkrete spørgsmål, som skal søges besvaret i centrets levetid fra 2004 – 2009:

- Hvad er rammebetingelserne for erhvervs- og byudvikling, og hvordan svarer de bypolitiske myndigheder på dem?
- Hvordan er boligpræferencer og mobilitetsmønstre, og hvordan hænger det sammen med familiernes hverdagsliv?
- Hvad betyder byudviklingen for arkitektur og byggeri, arealbrug og miljø?
- Hvordan udvikles nye styreformer, der modsvarer de problemstillinger byerne står overfor?
- Og ikke mindst: Kan vi udvikle nye begreber til forståelse af urbanitet og byudvikling.

Det er spørgsmål af tværfaglig karakter som ikke "ejes" af en enkelt disciplin. De bør besvares fra forskellige perspektiver og i samarbejde mellem fagområder - og mellem forskning og praksis. Derfor er centret forpligtet til tværfaglighed, ikke bare mellem videnskabelige discipliner, men også til at se i helheder og i praktisk anvendelse, så centrets forskning bliver reelt transdisciplinær.

Organiseringen af tværfaglig forskning

Tværfagligt samarbejde er krævende. Det stiller krav til gensidig forståelse og accept af andres angrebsvinkler, problemstillinger, teorier, metoder og gyldighedskriterier. Det forudsætter en proces, hvor der ikke blot etableres en fælles forståelse af det tværfaglige projekt, men også at denne forståelse opretholdes gennem hele programmet. Det gælder samarbejdet mellem forskere - og det gælder samarbejde mellem forskning og praksis.

Praktisk set fremmes den tværfaglige tilgang gennem den fælles problemformulering for centret, gennem formuleringen af forskningstemaer, der går på tværs af de involverede discipliner, og gennem formulering af enkeltprojekter, som flere institutioner og discipliner deltager i. Og det fremmes gennem inddragelse af erfaringer fra praksis i såvel problemformulering som senere i

projektforløbet. For tiden er der to aktive projekter indenfor centrets rammer, samt ét i støbeskeen.

Projektet Bybegrebet og den grænseløse by består af en række delprojekter, der bl.a. undersøger nye internationale visioner om byen, og konkret undersøger hvordan ”den grænseløse by” manifesterer sig i Danmark, særligt i det man kunne kalde det østjyske regionale bynetværk. Endelig undersøges de professionelle discipliners byopfattelser og de planlægningsbegreber, der knyttes til.

Projektet Hverdagslandskabet har særligt fokus på den regionale by og de urbaniserede landskaber fra et hverdagslivsperspektiv. I projektet undersøges dels flyttemønstre og boligpræferencer, dels de enkelte menneskers valg af og samspil med bostedet – dvs. hvorfor familier vælger at bosætte sig hvor de gør, og hvilket samspil der er mellem familiens hverdagsliv og bostedet. Det undersøges i cases, der dækker hele den regionale by. Endelig indgår der undersøgelser af den planlægningsmæssige diskurs om det gode bosted og hverdagslivet.

Projektet Bystyring og nye planlægningsformer er i støbeskeen. Projektet sætter fokus på netværksstyring som en praksis i de danske kommuner. Der har været afholdt indledende seminarer mellem forskere og praktikere, som særligt har peget på behovet for at fokusere på de nye styreformers – netværksstyring – i relation til den mere traditionelle forvaltning, på forholdet mellem netværksstyring og demokrati, og på faglighedens og professionalismens vilkår, når planlægning bliver netværksbaseret og kommunerne optræder som aktive partnere i byudvikling snarere end rent regulerende og myndighedsudøvende autoriteter.

Den tværfaglige integrationsproces prioriteres som en selvstændig opgave. Centrets tværfaglige centerledelse, bestyrelse og det videnskabelige panel vil også bidrage til fremme af en tværfaglig forskning. Samspil med praksis fremmes gennem seminarer, konferencer og rundbordssamtaler, men også – så vidt muligt - gennem udstationering af forskere eller indstationering af praktikere på centret i kortere eller længere perioder.